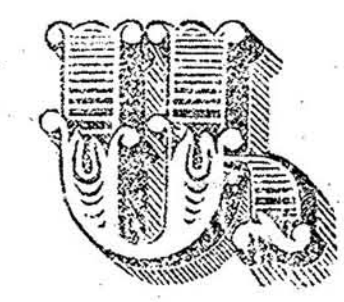
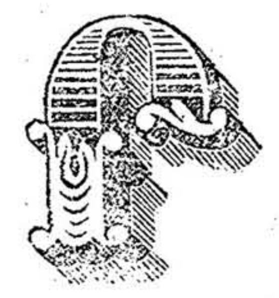
ՀԱՏԸ 5 ՄԻԼԻԷՄ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	Տարեկան	Վեցամսեայ
ԵԳԻՊՏՈՍ . . Ղ.Ռ.	80	40
ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ ՖՐ.	20	10

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ԴԻՄԵԼ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԵԱՆ

ԱՏՕՆԱՏԷՐ՝ ԼԵՒՈՆ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՇԱՀԵՐՈՒ ՕՐԳԱՆ

ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ ՇԱԲԱԹԸ ԵՐԵՔ ԱՆԳԱՄ

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ
Շարա Ապու Տարաւր, Թիւ 16
ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ

ՀԱՍՑԷ
Journal AREV
B. P. № 600
Alexandrie, EGYPTE

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՏՆՕՐԷՆ-ԽՄԲԱԳՐԱՊԵՏ՝ ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ

Բանակատեղիին կազմակերպութեան գործին մէջ մեր, այսինքն ազգին, կատարած բաժինը դեռ հեռու է կանոնաւորութեան փափաքուած աստիճանին վրայ գտնուելէ։ «Դեռ» կ՚ըսեմ, որովհետեւ ինծի կը հաւատեն թէ մեր հոն երթալէն մինչեւ շաբաթ մը առաջ գործերը շատ աւելի խառնակ էին և ներկայ վիճակը նախորդին վրայ մեծ առաւելութիւններ ունի արդէն։

Ընդունինք թէ այդպէս է, դիտել տալով միայն՝ թէ նախորդին, ինչպէս ներկային ալ պատասխանատու՝ ուրիշ ո՛չ ոք է բայց եթէ ազգ. իշխանութիւնը։ Դիտեցէք թէ պահանջուածը մեր կարողութեան սահմանէն վեր և նիւթական անկարելութեանց բախող բան մը չէ, որպէսզի ըսուի թէ կամացկամաց կրնար ըլլալ ու պիտի ըլլայ. միայն քիչ մը կանոնաւորութիւն և քիչ մը համակարգութիւն է՝ զոր կրնային առջի մէկ օրէն հաստատած ըլլալ անո՛նք որ պաշտօն ունէին այս ամբողջ գործով զբաղելու և զբաղեցան՝ պէտք է ըսել յաճախ եռանդով ու անձնական զոհողութիւններով, բայց զբաղեցան այնպիսի ձեւով մը որ այսօր աւելի դժուարութիւն կը կրեն բարեկարգելու քան ինչ որ կրեցին սկիզբները հիմնելու համար։

Վերջապէս ի՞նչ էր այն գործը զոր մենք, Հայերս, Բոր-Սայիտի Բանակատեղիին մէջ ունէինք կատարելիք։ Ո՛չ վրաններու հաստատութեան, ո՛չ ամենօրեայ գլխաւոր անունդին հայթայթման, ո՛չ ալ գաղթականներու կենցաղին ներքին կազմակերպման գործերը՝ որոնք վա՛յ էր եկեր եթէ մեր վրայ մնացած ըլլային։ Պարզապէս նըպաստներու հաւաքման, աւելի ճիշդը կեդրոնացման և ապա բաշխումին գործն էր՝ որ հարկաւ իր մանրամասնութիւններն ու կնճիռները պիտի ունենար և ունի, ու արդէն այս պատճառաւ կազմակերպութիւն կը պահանջէր։ Եթէ նկատի ունենանք թէ Բոր-Սայիտի փոքրաթիւ հայ գաղութը, գրեթէ առանց բացառութեան, առաջին վայրկեանէն իսկ ինքզինք լիովին տրամադրեց այդ գործին, թէ նոյնպէս առաջին օրէն ազգային իշխանութիւնները իրենց մէկ պաշտօնական ներկայացուցիչը ունեցան Բանակատեղիին մէջ, թէ Կարմիր-Խաչերը, Գահիրէինը մանաւանդ, աւելի կամ նուազ միայուն հանգամանքով բայց անխափան, ունեցան հոն իրենց անձնուէր աշխատողները..., միմիայն ազգ. իշխանութեանց աննախատեսութեամբը, բուն բառով՝ անձեռնհասութեամբն է որ կը բացատրուին կազմակերպութեան գործին մէջ թողուած պակասները ու այդ պակասներէն ծագած անպատեհութիւններն ու անախորժութիւնները...։

Բաց խօսինք. թէպէտ Բոր-Սայիտի հայ գաղութին և Գահիրէի ու Աղեքսանդրիոյ ազգ. շրջանակներուն մէջ կը հասկնան թէ ինչի կ՚ակնարկեն այս տողերը, բայց անոնցմէ դուրս ընթերցողներու մեծամասնութեան համար ալ բառով մը պէտք է պարզաբանել խնդիրն և ըսել՝ թէ անպատեհութիւններն ու անախորժութիւնները յառաջ եկած են՝ նախ աշխատութեանց կանոնաւոր բաժանումի չգոյութենէն և յետոյ Բոր-Սայիտի Տեղական Յանձնախումբին տրուած իրաւասութիւններուն անորոշութենէն, մինչ այդ Յանձնախումբը այսօր ալ, վաղն ալ, անհրաժեշտ է այնտեղ իր ամէն անդամներովը՝ որոնք անհաշիւ աշխատած են մինչեւ հիմա և որոնց ըրածը կարելի չէ որ կատարեն դուրսէն պարբերաբար եկող-գացողներ՝ եթէ լաւագոյն բարեկամեցողութեամբ ալ օժտուած ըլլան...։ Ծիշդ այդ պատճառներով, Յանձնախումբն, այսօր, մասամբ վէճի մէջ է ազգ. իշխանութեանց հետ, ըսել կ՚ուզեմ իր անդամներէն ոմանք վէճի մէջ են, ինչ որ Յանձնախումբին մէջ ալ անհամաձայնութեան մը գոյութիւնը կը նշանակէ։ Արդ, աւելորդ է որ ցաւալի է, և եթէ նոյն իսկ ազգ. իշխանութիւններն իրաւունք ունին վէճին տեղի տուող մասնաւոր պատճառներուն մէջ, անիրաւ են սակայն սկզբնական պատճառէն զատ՝ այսօր ալ, տակաւին, կտրուկ կարգադրութիւն մը չընելնուն և իւրաքանչիւրին իր յատուկ պաշտօնն ու իրաւասութիւնները չհասկցնելնուն համար։ Ատոր կ՚սպասեն ամէնքը Բոր-Սայիտի մէջ, մէկ թէ միւս կողմէն։ Չեմ գիտեր թէ ինչ օգուտ կամ հաճոյք կը գտնեն ոմանք՝ ձգձգումի և անորոշութեան քաղաքականութեան մը մէջ։ Ամէն պարագայի, բացարձակ սխալ է այն գաղափարը թէ Բոր-Սայիտի Յանձնախումբն ուրիշ ***ւ է տեղի մը Յանձնախումբին պէս նպաստ հաւաքելու պաշտօնը միայն ունէր և ատոր վրայ կը վերջանայ իր գոյութիւնը։ Իրաւ է թէ հրաշալի արդիւնք մըն է Բոր-Սայիտի պէս պզտիկ տեղի մը մէջ 450 ոսկիէ աւելի գումար մը հաւաքել օտարներէ՝ բայց ըստ իս առկէ աւելի մեծ եղած է ու է իր մատուցած ծառայութիւնը աշխատութեան, խրատմունքի ու հսկողութեան մէջ, բա՛ն մը զոր մոռնալու չենք ո՛ և է նոր կարգադրութիւն ընելու ատեն։ Յանձնախումբը պէտք է մնայ իբրև Յանձնախումբ, սակայն ճըշդուած և իր հարկին աւելի սահմանափակ իրաւասութիւններով քան առաջ՝ երբ որ և է կազմակերպութիւն կատարուած չէր դեռ։ Վըստահաբար՝ իրենցմէ ոչ մէկն այդ պատճառաւ պիտի լքէր գործը. ատիկա արդէն կարելի չէ՛ երբ մարդ հայ է ու այնքան մօտը կը գտնըւի Հայկական Ցաւի ու Հայրութեան այն զուգախառնուած պատկերին զոր կը պարզէ Լազարէի Բանակատեղին. միայն թէ՝ իբրև մարմին իրենց պաշտօնին սահմանները գծուին և իրենց դերը չարհամարհուի՛...։

Ազգ. իշխանութեանց վերջին անգամ կատարած կազմակերպութեան նայելով՝ Բանակատեղին հինգ գլխաւոր բաժանում ունի այսօր, հայկական տեսակէտով. ա. մթերանոց, բ. հիւանդանոց, գ. վարժարան, դ. խոհանոց (տկարակազմներու), ե. արհեստանոց։ Ասոնցմէ՝ հիւանդանոցը Կառավարութեան և Հայ Կարմիր-Խաչին (գլխաւորաբար Գահիրէի մարմնոյն, Աղեքսանդրիոյ Կարմիր-Խաչը վճարեալ ու վկայեալ հիւանդապահուհի մը միայն ունենալով հոն), խոհանոցը՝ միմիայն Գահիրէի Կարմիր-Խաչին, վարժարանը՝ Հ. Բ. Ը. Միութեան, Արհեստանոցը՝ ազգ. իշխանութեանց և մթերանոցը... յայտնի չէ թէ ո՞րի կողմէ կը յանձնձուին, թէպէտ ասոր ալ մթերապետը Կարմիր-Խաչին անձնուէր անդամներէն մէկն է՝ Գահիրէէն եկած։ Շատ մը խընդիրներ որոնք ծագած են և կազմակերպութեան պակասը կը յայտնեն՝ այս վերջին բաժանումին շուրջ կը դառնան...։

Հոս կը վերջացնեմ Բոր-Սայիտի այցելութենէս ներշնչուած և զուտ գործնական տեսակէտներով գրուած այս քանի մը յօդուածները։ Կարելի չէր ու չկրցայ ամէն բան ըսել անոնց մէջ։ Ո՛չ գնահատում, ո՛չ պարսաւ բաժնելու նպատակը ունեցայ հոս։ Հանրային գործի մէջ փափաքը և ջանքն իսկ չեն բաւեր գնահատուելու համար և միայն արդիւնք պէտք է։ Կարելի չէ ըսել թէ արդիւնք չկայ։ Շատ բան եղած է, բայց շատ բան ալ ըլլալիք կայ։ Ժողովուրդն իր անխոնջ օժանդակութեամբ և ազգ. իշխանութիւններն ու մարմինները աւելի իմաստուն գործունէութեամբ՝ կրնան Բոր-Սայիտի ակամայ գաղթականներուն կեանքն ու Եգիպտահայուն պատիւը փրկել...։

ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՐՔԱՆ ԿԸԶԲՕՍՆՈՒ...

Չի կայ Թերեւս ներկայիս մէջ, ուր սակայն հին աշխարհը վայրը Զոր մը, «արտասուաց հովիտ» մըն է անպարագիծ, մարդ մը աւելի՛ դժբաղդ քան Վէնիզէլոսը։

Ի՛նչ եղերական ու յուսահատական պայքար մըն է որ այս խեղճ մեծ մարդը ամփոփէր ի վեր ստիպուած է մղելու մութ ու չարագործ ուժերուն դէմ՝ որոնք հայրենիքին անպատուութեանն ու կորուստին կ՚աշխատին միեւնոյն եռանդով որով ինք անոր մեծութեանն ու բարգաւաճումին աշխատեցաւ ընդ երկար։

Կը հասկնա՞ք անհուն ցաւը մեծ արուեստագէտի մը, որ հոյակապ գլուխգործոց մը աւարտելու վրայ է, երբ յանկարծ կ՚արգիլեն զինքը յառաջ տանելու իր ստեղծագործութիւնը, աւելի պէ՛տ, կ՚սպառնան զայն քանդել, փչրել...։

Ահա՛ Վէնիզէլոսին վիճակը. Հելլէնութիւնը ի՛նք մեծցուց, ինչքով ու փառքով. կ՚ուզէ աւելի մեծցնել զայն, մօտեցնել «մեծ գաղափար»ին իրականացման ու թող չեն տար. ի՛նչ կ՚ըսեմ, կ՚սպառնան նոյն իսկ զայն աւելի փոքր ու անփառունակ ընել քան որչափ եղած չէր երբեք...։

Ի զո՛ւր կ՚ըսէ, կ՚աղաղակէ ան իր հայրենակիցներուն, սրտակեղեք շեշտերով.

—Աստուածային առիթ մըն է որ կը ներկայանայ մեզի, Հելլէննե՛ր... նայեցէ՛ք, ո՜րքան գեղեցիկ է ան... մեր «մեծ երազ»ին գէմքը ունի... տեսէ՛ք, ան կը ժպտի՛, թեւերը կը կարկառէ՛ մեզի սոխողաբար... ա՛հ, թող չի տանք որ անցնի երթայ...։

— Երթա՛յ բարով... կը պատասխանեն «փոքրագոյն Յունաստան»ին խանդավառ կուսակիցները։

— Բայց մէյ մըն ալ չի վերադառնար...։

— Թո՛ղ չի վերադառնայ...։

Եւ Վէնիզէլոս յուսահատութենէն ու անկարողութենէն թեւերը կը գալարէ...։

***

Ի՛նչ սարսռազդեցիկ ողբերգութիւն մըն է որ կ՚անցնի ներկայիս Յունաստանի մէջ, ողբերգութիւն մը որուն անունը կարելի է դնել «Արքան կ՚զբօսնու»։

Արքան՝ Կոնսթանթէն Բ.ն է, և իր զբօսանքն ալ, Հիւկոյի անձնաւորութեան՝ Ֆրանսուա Ա.ի զբօսանքին պէս, արիւնոտ ու վտանգաւոր խաղ մըն է, եղերական ժամանց մը. եթէ կարելի է ըսել. Խաղարկէքը ո՛չ այլ ինչ է բայց եթէ Հելլէնութեան ապագան, Յոյներուն «Մեծ Գաղափարը», այնքան գեղեցիկ ու կուսական որքան Թրիպուլէի անբախտ աղջիկը...։

Անոր մեծ պաշտպանը՝ Վէնիզէլոս՝ պիտի յաջողի՞ արդեօք զանի ազատել վերահաս անպատուութենէն ու մահէն, թէ մեծազօր(!) արքային տակաւին չարունակուող զբօսանքին զոհ պիտի երթայ ան վերջ ի վերջոյ։

Ո՞վ գիտէ։

Մ. Ս. ԿԻՒՐՃԵԱՆ

ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐԸ
ՍՈՒԷՏԻՈՅ ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒՆ

Թէննէսս, 16 Հոկտ. 1915

Յարգելի Տնօրէն «Արեւ»ի
Աղեքսանդրիա

Ձեր պատուական թերթին միջոցաւ տեղեկացանք Բոր-Սայիտ հասնող Կիլիկեցիներու վիճակին, որոնք բարբարոս Թուրքին դէմ երկու ամիս քաջաբար կռուելէ վերջը, ազատուէր Ֆրանսայի մարտանաւերը տեսնելով կարմիր դրօշակը պարզած անոնց օգնութիւնը խընդրած են։ Բաղդաւորիլերեմ և հոյակէր Ֆրանսան է որ նորէն օգնութեան փութացած է մեզի և ազատած է չորս հազարէն աւելի մեր Սուէտիոյի հայրենակիցները և բերած է Բոր-Սայիտ։ Մէկ կողմէն Ֆրանսան և միւս կողմէն Անգլիան ամէն միջոց ի գործ կը դնեն մեր եղբայրները և քոյրերը հանգստացնելու համար։ Բայց մենք Հայերս պիտի ձըգե՞նք որ այս երկու ազգութիւնները ամէն պէտքերնուն գոհացում տան. ո՛չ, մենք ալ ալ մեր ձեռքէն եկածը խնայելու չենք. հարուստէն մինչեւ աղքատը իրենց բաժինը բերելու են ասանկ ժամանակ. արդէն համեստ դասակարգը, ամէն ժամանակ և ամէն պարագայի, երբոր օգնութեան ձայնը կը լսէ, իր ունեցածէն աւելին տրամադրելի կ՚ընէ։ Բայց հարուստ դասակարգը միշտ անտարբեր կը մնայ ասանկ պարագաներու մէջ. միշտ անլսելի կ՚ըլլան օգնութեան ձայները. հարիւրէն մէկը անինչան գումարով մը կը մասնակցի. իրենց քսակներուն բերանը ամուր կապերով կապած՝ չեն ուզեր իրենց միլլիմէն հրաժարիլ։ Ո՛վ հարուստներ, ո՞ր ժամանակին կ՚սպասէք. ե՞րբ ձեր քարացած սրտերը պիտի կակուղնան որ դուրսէն եկող օգնութեան ձայները լսելի ըլլան։ Ո՛վ ջոջեր, ձեզմէ ազգը չուզեր որ հրացանը ուսերնիդ առնէք և պատերազմի դաշտը մեկնիք. ո՛չ, ո՛չ. դուք ձեր հոյակապ ապարանքներուն մէջ նստեցէք և ձեր հանգստութիւնը մի՛ վրդովէք. ազգը ձեզմէ միայն նիւթական օգնութիւն կ՚ուզէ, ուրիշ ոչինչ։ Հայաստանի մէջ Հայութիւն չի մն... բարբարոս Թուրքը սխրթէմաթիք կերպով [illegible] ուզածը ըրաւ. դաշտերը և գետերը Հայու արիւնով ներկուեցան. երիտասարդութիւնը փճացաւ, կոյսերը պղծուեցան, մանուկները իբր գերի վաճառքի հանուեցան, հարստութիւնը աւարի տրուեցաւ։ Մէկ մասը անոնցմէ որ ձեր արհամարհած ինքնապաշտպանութեան դիմելով քաջաբար կռուեցան մինչեւ վերջին վայրկեանը, հիմա Բոր-Սայիտ եկած ձեր օգնութեան կարօտ են. ասոնք ձեզմէ ուրիշ բան չեն ուզեր, այլ միայն ապրելու համար հաց, պատսպարուելու համար հագուստ. եթէ ատ ալ չէք ուզեր ընել՝ ուրեմն անէ՛ծք ձեզի, ո՛վ քարսիրտ հարուստներ։

Մենք՝ հայ կամաւորներս, այստեղ եօթը հոգի ենք. երբոր լսեցինք օգնութեան աղաղակը, չի կրցանք անտարբեր մնալ. մեր մէյմէկ սու (10 փարա) օրականներէն խնայած մի քանի ֆրանքները՝ որոնք պահած էինք մեր անհրաժեշտ պէտքերուն համար՝ հիմա ամէնքս մէկ որոշեցինք Կիլիկեցի մեր եղբայրներուն և քոյրերուն ղրկել, որոնք մենէ աւելի օգնութեան պէտք ունին։ Ջնչին գումար մ՚է, հազիւ 60 ֆրանք։ Աղքատ Սամարացիին լումային պէս ընդունեցէք մեր այս նուէրը և Աղեքսանդրիոյ Կարմիր Խաչին յանձնեցէք, որպէսզի պէտք եղածը առնեն և Բոր-Սայիտ ղրկեն։(*)

Սիրալիր բարեւներով

Տասնապետ՝ Եփրեմ Եփրեմեան, Մելքեր Մերտինեան, Եսայի Փօյաճեան, Յակոբ Քէչիշեան, Պետրոս Մարգարեան, Թադէոս Գասպարեան, Գրիգոր Մեհրիեան

Նուիրատուներն են՝

Տասնապետ՝ Եփրեմ Եփրեմեան՝ Գըրշէհիրցի (Գաղատիա) 10, Գրիգոր Մէրճիեան՝ Պօլսեցի 10, Եսայի Փօյաճեան՝ Կարնեցի 10, Պետրոս Մարգարեան՝ Մարաշցի 10, Թադէոս Գասպարեան՝ Ջալկարացի (Պրուսա) 10, Յակոբ Քէշիշեան՝ Գոնիացի 5, Մելքեր Միրտինեան՝ Իզմիթցի 5։ Գումար 60 ֆրանք։

(*) Սոյն նամակին հետ ծանուցուած 60 ֆր.ի գումարը չստացանք տակաւին, հակառակ 10-12 օր անցած ըլլալուն։

Տ. Խ.

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Պալքանեան տագնապին պայթումէն ի վեր բաւական առեն անցաւ, որպէս զի կարելի ըլլայ այժմ, հրատարակուած բազմաթիւ տեղեկութիւններու և նոյն իսկ պաշտօնական յայտարարութիւններու օգնութեամբ, լոյս սփռել անոր նախընթաց պարագաներուն վրայ և բացատրել մէկէ աւելի կէտեր որոնք քօղուած կը մնային մինչեւ հիմա։

Աւագ իրողութիւնը որ կը ցայտէ եղած յայտնութիւններէն, սա է թէ՝ երկրորդ անգամ ըլլալով և գրեթէ նոյնանման պայմաններու մէջ Յունաստան խաբեց յուսախաբեց Դաշնակիցները, վերջին վայրկեանին զլանալով աջակցութիւն մը որ խոստացուած էր, որ ապահով կ'երեւար այս անգամ, շատ աւելի քան անցեալ փետրուարին։ Առաջին անգամ, կը յիշուի որ խնդիրը Տարտանէլի գործողութեանց մասնակցելուն վրայ էր. Վէնիզէլոս նախարարապետ էր ու համաձայնած Դաշնակիցներուն հետ, որոնք ըստ այնմ ձեռնարկած էին զինուորական հարկաւոր գործողութեանց։ Քոնսթանթէն Թագաւորին վէթօն յառաջ բերաւ Վէնիզէլոսի անկումը և յունական միջամտութեան յօդս ցնդումը։ Անցեալ Սեպտեմբերին, Վէնիզէլոս դարձեալ կը գտնուէր իշխանութեան գլուխը. Պուլկար անակնկալ զօրաշարժին Վէնիզէլոսի կառավարութիւնը պատասխանեց անմիջապէս յունական զօրաշարժով, յըստակօրէն յայտնելով այսպէս իր դիտաւորութիւնը պատրաստուող յարձակումին դէմ պաշտպանելու իր դաշնակից Սերպիան։ Վէնիզէլոս միեւնոյն առեն կը համաձայնէր Դաշնակիցներուն հետ, որոնք կը հաւանէին ղրկել 150,000 զինուոր ի Սելանիկ, իբր օգնութիւն Յունաստանի, տեղը բռնելու համար նոյն քանակութեամբ սերպ զինուորներուն, զորս, ըստ իրենց դաշնագրութեան մէկ յօդուածին, Սերպիա պարտաւոր էր Յունաստանի տրամադրութեան տակ դնել Պուլկար յարձակման մը պարագային։ Սերպիա զբաղած ըլլալով Աւստրո-գերմանացիներուն հետ հիւսիսի կողմէ, Դաշնակիցները իրենք կ'անցնէին անոր տեղը հարաւային կողմը։ Պալքանեան յանկարծահաս վտանգաւոր կացութիւնը կարելի էր փրկուած նկատել, քանի որ Դաշնակից և Յոյն զինուորական միացեալ ուժերը լիուլի կը բաւէին պուլկար վտանգին առաջքը առնելու, մինչ Սերպիա պիտի կարողանար կասեցնել գերման արշաւանքը, իր բոլոր ուժերը ուղղելով անոր դէմ։ Երկրորդ անգամ ըլլալով, սակայն, Քոնսթանթէն Թագաւորը ճամբեց իր նախարարապետը, բրտօրէն խզելով գոյացած համաձայնութիւնը Դաշնակիցներուն հետ, ի դերեւ հանելով Դաշնակիցներուն յոյսը որ այս անգամ յոյժ աւելի բան մըն էր, կարելի է ըսել բացարձակ ապահովութիւն մը՝ տրուած ըլլալով նախ որ Վէնիզէլոսի նախարարութիւնը ընդհանուր ընտրութիւններէն ետքը կը վերադառնար Խորհրդարան և իշխանութեան գլուխ՝ իբրեւ ազգային մեծամասնութեան վերահաստատուած ներկայացուցիչը. երկրորդ՝ որովհետեւ այս անգամ Յունաստանի միջամտութեան խնդիրը կը ներկայանար բոլորովին տարբեր հանգամանքներով. անիկա իրեն բացարձակ կերպով պարտադրուած էր այնքան զինքը Սերպիոյ միացնող անվերժելի դաշնագրութենէն՝ որքան պուլկար վտանգէն, որ միայն Սերպիոյ չսպառնար, այլ Հելլէնութեան ալ։ Անոնք որ Դաշնակից դիւանագիտութեան սխալները կը մատնանշեն առանց մը ի վեր լեզուանի աւելնով մը, պէտք է խորհին որ այս պարագային մէջ դէթ՝ սխալը, եթէ սխալ կայ, ոչ միայն բացատրելի է այլ աններելի էր գրեթէ։ Դաշնակիցք հարկաւ նախատեսած, կասկածած ըլլալու են պուլկար մատնութիւնը, բայց իրաւունք ունէին չնախատեսելու յունական դաւաճանութիւնը։ Ու ասիկա կը բացատրէ նաև թէ ինչու անոնք յանկարծակիի եկան, զինուորական տեսակէտով, և ազդուօրէն գործել սկսան այն առեն՝ երբ պուլկար յարձակումը կատարուած իրողութիւն մըն էր արդէն։ Մինչեւ վերջին վայրկեանը՝ այն հաւատքը ունէին անոնք թէ Յոյները չպիտի ուրանային ոչ իրենց ուխտական դաշնագիրը, ոչ ալ պիտի մնային պուլկար վտանգը իրենց իսկ հայրենիքին դէմ։ Իրենց պատիւն ու շահը միանգամայն ի խաղ դրուած էին. կարելի՞ էր մտքէ անցնել որ անոնք ձեռնպահ պիտի մնային մին և միւսը պաշտպանելու բարոյա-հայրենասիրական գերագոյն հարկին առջեւ։ Դաշնակիցներուն սխալը եղաւ թերեւս «հաշուել առանց հիւրին», ըսել կ'ուզեմ առանց Քոնսթանթէն Թագաւորին անբացատրելի կամ թերեւս շատ բացատրելի ընդդիմաստութեան. Եւ այնչափ նուազ պատճառ ունէին վախնալու հելլէն դաւաճանութենէն՝ որ յունական զօրաշարժը սկսած էր արդէն Թագաւորին հաւանութեամբ ու հրամանագրով, և միւս կողմէն ըստ Վէնիզէլոսի հետ գոյացած համաձայնութեան՝ Յոյն կառավարութեան խնդրանքին վրայ—ինչպէս Լորտ Լէնստաուն յայտարարեց Լորտերու ժողովին մէջ—ֆրանքօ-անգլիական առաջին զօրագունդերը կը հասնէին Սելանիկ ու ցամաք կ'ելլէին յունական իշխանութեանց թոյլտուութեամբը։

Յանկարծ սակայն կ'ունենայ Թատերական հարուածը՝ Վէնիզէլոսի անկումը, կազմութիւնը նոր նախարարութեան մը որ իր նախորդին քաղաքականութիւնը կը մերժէ, յանձնառութիւնները կը ջնջէ ու Քոնսթանթէննեան չէզոքութեան յայտարարութիւն մը կ'ընէ, որմէ սիրտ առած՝ պահ մը վարանող Պուլկարիան իր բանակը շարժման մէջ կը դնէ ու կը յարձակի Սերպիոյ վրայ։

Կը յիշուի Դաշնակից երկիրներու հանրային կարծիքին անօրինակ յուզումը, և անոր յաջորդող քաղաքական, նախարարական տագնապները։ Տէլքասէի հրաժարականը ուղղակի արդիւնքն է Պալքանեան իրաց այս յանկարծական դիմայեղութեան։ Այժմ կ'ստուգուի որ Տէլքասէ, որ վերջին բանակցութիւններու վարիչ է Յունաստանի հետ և Վէնիզէլոսի կառավարութեան հետ վերոգրեալ համաձայնութիւնը գոյացուցեր, այս վերջինը իյնալուն պէս այն տեսութիւնը պաշտպաներ է թէ անկլօ-ֆրանսական զօրաց առաքումը ի Սելանիկ այլեւս գոյութեան պատճառ չունի, քանի որ ան որոշուած էր յունական բանակին իբր օգնութիւն միայն և ինքնին անկարող էր կացութիւնը բարեշրջելու Պալքաններուն մէջ, ուր Դաշնակիցներուն համար ուժի անօգուտ վատնում մը պիտի ըլլար, կամ պիտի ստիպէր այս վերջինները վտանգաւոր կերպով տկարացնելու իրենց արեւմտեան ճակատը, բացակայ յոյն բանակին պակասը լրացընելու համար։

Բայց Դաշնակից կառավարութիւնները, թէև յանկարծակիի եկած, չուզեցին Սերպիան ձգել իր անողորմ բախտին ու Պալքանները յանձնել, անպայքար, Գերմանօ-պուլկար զանգուածին։ Զօրքերը Սելանիկ ցամաք ելած էին արդէն. օգնութիւնը խոստացուած էր հէգ դիւցազնական Սերպիոյ. պէտք էր շարունակել. պէտք էր յամառիլ։ Ապագան ցոյց պիտի տայ թէ Տէլքասէ, որ բարոյական տեսակէտով իրաւունք չունէր, աւելի իրաւունք ունէ՞ր զուտ զինուորական տեսակէտէն։

ԴԻՏ

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՌԱԶՄԱՃԱԿԱՏԸ

(Բաւական երկարատեւ լռութենէ մը յետոյ՝ Ռէօյթէրի հեռագիր մը երկու օր առաջ խօսքը կ'ընէր Թրքական յարձակումի մը Արխավ գետին մօտերը, որ ետ մղուեր է. Նշաններ կան ցոյց տուող որ Թուրք բանակը կը պատրաստուի յարձակողական նորոգ գործողութեանց, ինչպէս կ'երեւի «Թայմզ»ի հետեւեալ թղթակցութենէն, որ նաև կը պարունակէ շահեկան տեղեկութիւններ թշնամիին զինուորական ուժերուն քանակին ու բաշխումին վրայ։)

Բեթրոկրատ, 15 Նոյեմ.

Վերջին օրերու ռուս պաշտօնական հաղորդագրութիւնները մատնանիշ կ'ընեն Թրքական յարձակողականի սկզբնաւորութիւն մը մեր Կովկասեան ճակատի ինչ ինչ կէտերուն վրայ։ Թշնամիին ճիգերը մասնաւորապէս նշմարելի են Վանայ լճին հիւսիսային և հարաւային կողմերը, ուր վերջերս բաւական ծանր ձախողութիւններ կրեցին, բայց իր գործունէութիւնը ոչ նուազ զգալի է մեր կեդրոնին դէմ, Օլթիի ուղղութեամբ. Ընդհանուր կարծիքը այն է որ Նիքոլա Մեծ-Դուքսին ժամանումը ի Կովկաս իբր վերին հրամանատար, Կովկասեան բանակին կողմէ աւելի մեծ գործունէութեան մը ազդարար նշանն է, և հաւանականաբար մղած է Թրքական գործողութեանց Գերման ղեկավարները ռուսական յարձակողականը կանխելու։

Այս առթիւ ըսենք որ Թուրքերը Կովկասեան ճակատին վրայ տրամադրելի ունին ստուար ուժեր. 15 օր առաջ իրենց Գ. և Դ. բանակները դիրք բռնած էին ռուսական սահմանագլխին արեւմտեան կողմը, անկէ 15էն 30 մղոն հեռաւորութեամբ գիծի մը վրայ, մինչեւ Խըզրումի մօտերը, ուրկէ ճակատը կ'երկըննար դէպի արեւմտեան ծայրը Վանայ լճին, անցնելով նոյն լճին հիւսիսակողմէն, 20 մղոնի չափ հեռուէն, դէպի Մանազկերտ, տարածուելով Լճին հարաւային կողմը մինչեւ Վանայ քաղաքէն գրեթէ 30 մղոն հեռաւորութեամբ կէտ մը։

Թշնամիին ուժերը մերձաւորապէս բաշխուած են հետեւեալ կերպով. 18 վաշտ, (պաթալեօն, հազար հոգինոց զօրագունդ), Ա. Բ. և Դ. զօրաբանակներէն, Ճորոխի հիւսիսակողմը կը գտնուին. 10րդ և 12րդ զօրաբանակներուն պատկանող 42 վաշտեր՝ Բէրէքի հիւսիսակողմը. 70 վաշտեր, 9րդ և 11րդ զօրաբանակէն, կը գտնուին Արաքսի երկու կողմերը Քարաքէօբրիւի հիւսիսակողմը. 13րդ զօրաբանակէն 40 վաշտեր Եփրատի երկու եզերքներուն վրայ և Վանայ լճին հիւսիսային կողմը. 13 ուրիշ վաշտեր, 13րդ զօրաբանակին պատկանող, քրդական գունդերու հետ կը գտնուին Լճին հարաւակողմը։

Յայտնի չէ սակայն թէ իւրաքանչիւր վաշտ իրապէս քանի զինուորէ կը բաղկանայ. պէտք չէ մոռնալ նաև որ ռուսական նաւատորմին աչալուրջ հսկողութիւնը Սեւ Ծովուն մէջ Թուրքերուն պարէնաւորումը մեծապէս դժուարացուցած է։ Ռուս թղթակիցներու գրածներուն նայելով, Թուրքերը կը տառապին հագուստի, սնունդի, զէնքի և ռազմամթերքի անբաւականութենէ։ Այսուհանդերձ, Նիքոլա Մեծ-Դուքսին գործը շատ դիւրին չէ։ Թուրքերը, այս պատերազմի ընթացքին, չի դադրեցան ցոյց տալէ տոկունութեան եւ չարքաշութեան տարօրինակ ուժ մը։

ԱՂԷՏԻ ԵՒ ՏԱՌԱՊԱՆՔԻ ԱՇԽԱՐՀԻՑ

(Այց թիւրքահայ փախստականներին)

V

Էջմիածինը, աւելի քան Երեւանը, ծառայել է բանակատեղի գաղթականական մեծ հոսանքների համար. նա եղել է առաջին կենտրոնակէտը, ուր կուտակւել են բոլոր անկիւններից փախուստի դիմող թիւրքահայերը։ Եւ ինչպէս Երեւանը՝ այնպէս էլ Կովկասի ուրիշ քաղաքներն ստացել են «իրանց բաժին ընկած» գաղթականական խմբերը մեծ մասամբ Էջմիածնից։

Հէնց այդ հանգամանքը, ըստ ինքեան վերցրած, շատ բան է ասում՝ մեզ զբաղեցնող հարցի լուսաբանութեան համար։ Հայրենիքից անմիջապէս Էջմիածին եկած փախստականները՝ անցնելով բոլոր կարգի զրկանքների բովից՝ հասել են յոգնած ու փչացած, հիւանդ ու սովամահ վիճակի մէջ. դրանց մէկ զգալի տոկոսը՝ դեռ սկզբից՝ համարւել են մահւան թեկնածուներ անդառնալի կերպով։ Մինչդեռ հիւանդները, հիւանդանալու տրամադրիչները կամ կասկածելի նշաններ ունեցողները, այնուհետեւ ծայրայեղ չքաւորները (առաւելապէս գիւղացիական մասսաները) մնում ու տեղաւորւում էին Էջմիածնում, ընդհակառակը առողջները, գլխաւորապէս քաղաքի բնակիչները և քիչ շատ մի քանի փրկածները սովորաբար չւում-հեռանում էին Էջմիածնից և այլուր որոնում իրանց ապաստարանը։

Իսկ ի՞նչ է հետեւում դրանից. նախ այն, որ Էջմիածնում գործող մարմինները հէնց սկզբից, նախ քան ամուր հիմքերի վրա դնելը կազմակերպական անողին աշխատանքը, ծանրաբեռնւում են կերակրելու, բժշկական օգնութիւն հասցնելու և խնամելու այնպիսի մեծ հոգսերով, որ շփոթութեան, գլխակորուսութեան պատճառ են դառնում և խոշոր թերութիւնների ու բացերի պայմանաւորող գործունէութեան հիմքում։ Երկրորդ այն, որ հայրենիքից եկած և Էջմիածնում ապաստանած հիւանդ փախստականները անխուսափելիօրէն վարակում են իրանց վիճակակիցներին և դրանով բազմացնում մահւան կանդիդատների թիւը։ Հէնց այդ է պատճառը, որ մինչդեռ այլուր, օրինակ Երեւանում, սկըզբում մահացութեան դէպքերը 1—2ի էին հասնում, ընդհակառակը Էջմիածնում հասնում էին նրանք մի քանի տասնեակների (30—50)։ Հէնց այդ է պատճառը, ասում ենք, որ տարափոխիկ հիւանդութիւնների վարակումը, ջերմի թունաւորումը Էջմիածնում՝ աւելի վաղ քան այլուր, սարսափելի ծաւալումների էին հասնում։

Բայց կայ մի ուրիշ, ոչ նուազ կարեւոր հանգամանք եւս. Երեւանում ապաստանած փախստականների մեծ մասը (մօտ 13,700 հոգին) տեղաւորւած է բընակարաններում (վճարը Եղբ. Օգնութեան հաշւին)։ Դա նշանակում է, որ Երեւանում հնարաւոր է եղել փախստականների մեծ մասն ազատել բացօդեայ կենցաղի անտանելի պայմաններից, այսինքն փրկել նրանց հիւանդանալու եւ մահանալու շատ առիթներից։ Որբանոցները (մօտ 240 հոգի) զետեղւած են որբանոցում. Իսկ միւս փախստականները խըմբւած են քաղաքի պանդոկներում, այգիներում և եկեղեցիների գաւիթներում։ Տեղական գործող մարմինը աշխատում է այդ վերջին տակաւին բացօդեայ ապրողներին եւս զետեղել բնակարաններում։ Դա առաջին պայմաններից մէկը կը լինի՝ մասսայօրէն մահացող փախստականներից փրկելու գէթ բեկորները։

Ահա Երեւանի այդ առաւելութիւնից խսպառ զուրկ է դժբաղդաբար Էջմիածինը։ Երեւանը, իբրեւ երկրորդակարգ գաւառական քաղաք, ունի այս կամ այն չափով բնական յարմարութիւններ՝ փախստականների բնակարանային վիճակի հարցը լուծելու համար, թէև հանդիպելով մեծ խոչընդոտների։ Իսկ Էջմիածինը՝ իր նոյնիսկ իբրեւ գիւղ յաւիտեան յետամնաց և հազարաւոր տարիներ խոր քնով մրափած Վաղարշապատով՝ չունի այդ յարմարութիւնները։ Բայց նոյն Էջմիածինը կարող էր այլ կերպ լուծել փախստականներին բացօդեայ կենցաղից ազատելու հարցը, որին կը դառնանք մենք յետոյ՝ մեր դիտողութիւնների մէջ։

Մի ուրիշ առաւելութիւն եւս ունի Երեւանը. դա ողջոյնի և շնորհակալութեան արժանի այն փաստն է, որ այնտեղ բացւել է աշխատանքի բիւրօ, բաղկացած երկու տեսուչներից, մի վաճառականից և երկու արհեստաւորներից. Բիւրօյի նպատակն է բացառապէս փախստականների համար գտնել աշխատանք, գործ, պաշտօն, ո՛վ ինչ բանի ընդունակ կը լինի։ Բաց ի դրանից՝ Երեւանում ձեռնարկւում են բաց անել աշխատանքի տուն փախստական որբուհիների համար, որոնք պիտի հագուստեղէն կարեն թէ՛ պատուէրներով՝ քաղաքացիների կողմից, և թէ՛ փախստականների համար։ Առողջ և աշխատանքի ընդունակ փախստականների համար աշխատանքի աղբիւր գտնելու գովելի փորձը, որքան մենք գիտենք, առաջին անգամ գործադրւում է Երեւանում։ Այդ հանգամանքը եւս, իր հերթին, կը նպաստէ նիւթական կենցաղի, հետեւապէս կանոնաւոր սնունդի քիչ շատ տանելի պայմաններ ստեղծելու՝ գոնէ փախստականներից մի մասի համար։ Անշուշտ, այս վերջին հարցում չենք կարող Էջմիածնի նկատմամբ հաւասարաչափ խստապահանջ լինել, ի նկատի ունենալով իր գիւղական միջավայրի «կուլտուրական» բովանդակութիւնը, թէև գիւղական-դաշտային աշխատանքների համար, կարծում ենք, փախստականները կարող էին պիտանի լինել (*)։

Անցնենք այժմ մի այլ կէտի. տանք տեղական մարմինների կազմի ու գործունէութեան և այլ նպաստների բաշխման պատկերը համառօտ գծերով, թւական մեծութիւններով։

(*) Մենք յատուկ նեղութիւնով հարց ու փորձ ենք արել Վաղարշապատում եւ հարկ չունենք թաքցնելու, շարունակ գանգատներ ենք լսել փախստականների հասցէին։ Փորձեր եղել են՝ գիւղում թէ դաշտում՝ աշխատցնելու համար փախստականներին, իբրեւ վարձու մշակներ, վճարելով 1 ր. 20 կոպ., 1 ր. 50 կոպ.։ Բայց փախստականները կամ հրաժարւում են եւ կամ երկու օր աշխատելուց յետոյ հեռանում են։ Նոյն կարգի գանգատներ լսել ենք վանքի հիւանդանոցում աշխատող գաղթական (սեւ աշխատանք կատարող) կանանց հասցէին։ Այդ բոլորի վերաբերմամբ կը նկատենք մենք հետեւեալը։ Մենք լսել ու տեսել ենք մի շարք ուրիշ բացասական յատկութիւններ թիւրքահայ փախստականների կեանքից։ Բայց այդ բոլորը իրաւունք չի տալիս շտապելու մեր եզրակացութիւնների մէջ եւ բացասաբար որակելու մի ամբողջ ժողովրդի բնոյթը։ Ծայրայեղ թեթեւամտութիւն կը լինէր՝ ռուսահայ տարրի միջավայրական-կենցաղային պայմանների եւ հոգեբանական գծերի մասշտաբով չափել ու դատել թիւրքահայերին. Երեւի չէ մանաւանդ դատավճիռներ արձակել անօրինակ ողբերգութեան մէջ տառապող դժբաղդ զոհերի հասցէին։

ԹՈՒՐՔԻԱՅԷՆ ԼՈՒՐԵՐ

Հալէպէն Եգիպտոս հասնող յոյն նամակաբերի մը կողմէ հաղորդուած տեղեկութիւններէն կը քաղենք հետեւեալները։ Յիշեալ նամակաբերը վեց շաբաթ առաջ մեկնած է Հալէպէն։

— Զինուորական տարիքի մէջ եղող յոյներուն արգիլուած է օսմանեան հողէն մեկնիլ։

— Հալէպի վալին պարկեշտ մարդ է և երկրին անդորրութեանը հոգածու. բայց ստիպուած է ենթարկուիլ գերման սպաներու կամքին որոնք իրմէ աւելի իշխանութիւն ունին։

— Թուրք իշխանութիւնները զէնք կրելու կարող բոլոր այրերը զինուորութեան առած ըլլալով՝ Հալէպի փողոցներուն մէջ ծերերու և կամ խիստ սակաւաթիւ անկար երիտասարդներու միայն կարելի է հանդիպիլ։

— Արմտիքի, իւղի, ոչխարներու առատութիւն կայ, բայց գնող չկայ, արտաքին առեւտուրը դադրած ըլլալով. ցորենները կա՛մ բանակի պէտքերուն համար կը գրաւուին և կա՛մ կը փտին առ ի չգոյէ գնորդներու։

Դրամի պակասութիւնը խիստ զգալի է. հարուստ և աղքատ միեւնոյն վիճակին մատնուած են. հարիւրաւոր ծերեր ու կիներ փողոցներու մէջ կը մուրան։

— Օտար ապրանքները, ինչպէս կըտաւեղէն, ապակեղէն, քարիւղ են. տարապայման կերպով սղած են. Բազմաթիւ ընտանիքներ գիշերը առանց լոյսի կ'անցընեն։ Ուրիշներ ճարպէ շինուած մոմ կը վառեն։

— Վերջին կոտորածներէն յետոյ, իշխանութիւնները Հայոց եկեղեցւոյն իրենց դիրքը փոխեցին եւ հիմա անոնց հետ բաւական լաւ կը վարուին։ Այս փոփոխութիւնը արդիւնք է Միացեալ Նահանգաց հիւպատոսին ջանքերուն։

— Քաղաքին մէջ կատարեալ անդորրութիւն կը տիրէ, շնորհիւ բնակչութեան զանազան տարրերուն համերաշխութեանը և միաբանութեանը։ Խռովութիւն չկայ մահմետականի, քրիստոնեայի կամ հրեայի միջեւ։ Թշուառութեան և տառապանքի ընկերներ են ամէնքն ալ։

— Քաղաքին երեւելիներէն ծերունի իսլամ վաճառական մը օր մը հրաման ունեցաւ Պէյրութ երթալու. Յիշեալը կեանքին մէջ Հալէպէն դուրս ելած չըլլալով՝ իշխանութիւնները իր մեկնումին շարժառիթը ուզեցին հասկնալ։ Ծերունին իր բերանը բացաւ. «Կ'ուզեմ, ըսաւ, երթալ այնտեղ ուրկէ կարելի է տեսնել ծովը, որպէսզի դիտեմ հանիլը փրկարար մարտանաւերուն որոնք պիտի ուշանան գալ և գրաւել Պէյրութը։ Կ'ուզեմ ընդ առաջ երթալ ազատութեան պաշտպաններուն, անոնց պատմելու համար ձեր անիրաւութիւնը և կամայականութիւնները հանդէպ թշուառ հայրենակիցներուս։ Պիտի պատմեմ անոնց մեր կացութեան բոլոր մանրամասնութիւնները. թերեւս գթան մեր վրայ և մեր ձայնին խուլ չի մնան։ Դուք ինք-

զինքնիդ մահմետական կ'անուանէք, բայց ղուրանի վարդապետութիւններուն բոլորովին հակառակ կը շարժիք։ Դուք ձեր վրայ հրաւիրեցիք Աստուծոյ և մարգարէներուն բարկութիւնը, բայց ձեր համարատուութեան օրը մօտալուտ է։»

Խեղճ ծերունին անմիջապէս բանտ նետուեցաւ ուր հիմա կ'սպասէ իր գլուխը քակելու իր համարձակախօսութիւնը։

ԿԻԼԻԿԵՑԻՆԵՐԸ ՊՈՐ-ՍԱՅԻՏԻ ՄԷՋ

(Սեփական թղթակցութիւն)

8 Նոյ. Երկուշաբթի

Երէկ, կիրակի, տկարակազմներու խոհանոցէն մասալ բաշխուեցաւ, մսի ջուրով փառաւոր բիլաւ մը ու միւս Տիկին Ցոլաքի Եզմէքճեան, իրական ուխտաւոր մը, որ Գահիրէէն եկած էր իր երկու զաւակներով, գովելի արարքի մը առաջին օրինակը կը հանդիսանայ՝ մասաղի անունով խոշորկէկ ոչխար մը, մէկ պարկ բրինձ, իւղ և 110 հաց նուիրելով տկարակազմներու խոհանոցին։ Գահիրէէն Տ. Մերհրան Սաղաեան ալ, իր այցելութեանը առիթով, 50 օխա ոսպ նուիրած նոյնին։ Իսկ Տ. Պ. Կարապետեանի ձեռքով՝ տասնըմէկ եգիպտ. ոսկիի նուէր մը եկած է, դարձեալ խոհանոցին, 10 ոսկին՝ Նուպէտոյին պէյի և 1 ոսկին Եուսուֆ էֆէնտիի կողմէ նուիրուած։

Ամէն կողմէ ցոյց տրուած այս տաք վերաբերումը սոյն նորակազմ կարեւոր հաստատութեան հանդէպ խիստ մխիթարիչ պարագայ մըն է։ Երբ մէկ կողմէն տկարակազմներու համար այսքան հոգածութիւն ցոյց կը տրուի, կասկած չկայ որ բանակի ընդհանուրի անունդին հարցն ալ լուրջ ուշադրութեան առարկայ պիտի ըլլայ պատասխանատու մարմիններու։

— Կիրակի իրիկուան վերադարձի չոգենաւը բերնէ բերան լեցուն էր։ Վերջը մնացողներուն նստելիք տեղ չկայ։ Եթէ սա միջոցիս ուխտաւորներու թիւը ցանցառ է, միւս կողմէ տեղացի Եւրոպացի ընտանիքներ դրեթէ ամէն կիրակի խումբ խումբ կուգան այցելելու Հայերու Բանակատեղին։ Անոնց մէջ շատ մը զպրոցականներ, որոնց մէկ խմբակը անհամ Մարսէյեզը կ'երգեն՝ երբ նաւուն սուլոցը մեկնումի նշանը կուտայ։ Մերիններըը՝ նաւամատոյցին վրայ ու ծովուն երկայնքն ի վեր խռնուած, ծափերով կը պատասխանեն անոնց։ Կարծես բիւնիւէ մը կը վերադառնանք։

— Բանակի ներքին ու արտաքին աշխատութեանց կազմակերպութեան գործը նոր ու աւելի ապահովիչ փուլի մը մէջ մտնելու յոյսեր կը ներշնչէ։ Կարմիր-Խաչի կամաւոր մթերապահը Պ. Ժօզէֆ Պաթմանեան, որ իր ամսուան մը արձակուրդը անձնուիրաբար բանակին մէջ վատնելով անցուց, դժբաղդաբար կը մեկնի վաղը։ Իր յաջորդը՝ Պ. Պէրպէրեան արդէն հասած է, կարմիր-խաչի, մասնաւորապէս իր կամաւորներուն, հիւանդանոցի ու վերջերս մթերանոցի բաժնին մէջ մատուցած ծառայութիւնները ամէն գնահատումէ վեր են։ Ցամաօրէն կը խօսուի նաև բանակը մօտերս կարող տնօրէնով մը օժտուած տեսնելու բաղդաւորութեան մասին, տնօրէն մը՝ որ բանակին մէջ բոլոր անցած-դարձածէն ու եկած-գացածէն տեղեկութիւն ունենայ։

— Տեղական Մասնախումբի հանգանակութեան վերջին ցանկը հաւաքուած գումարին եգ. դրշ. 45848ի հասած ըլլալը կը ցուցնէ։ Հոն կը տեսնենք հայերէ նուիրուած՝ հետեւեալ գումարները. — Տեարք՝ Բիւզանդ Մարաֆ 1500, Սէլեան եղբ. 300 և Տիրան Զաքարեան 50. իսկ Կիպրոսէն՝ Այրի Տիկ. Աննա 97.50 և Պ. Բարունակեան՝ 507.50։

***

ԱԶԳԱՅԻՆ ՔՐՈՆԻԿ

ՀԱՅԿ. ՋԱՐԴԵՐԸ ԱՆԳԼ. ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Լոնտոն, 22.—Հինգշ. օր խորհրդարանին մէջ արտ. գործոց ենթաքարտուղարը ի պատասխան Հայերու ջարդին մասին հարցումի մը, ըսաւ. «Ձեմ գիտեր թէ այս մասին ի՛նչ միջոցներ ձեռք առած են չէզոքները, բայց Վատիկանը սոփողական և բազմաթիւ կոչեր ուղղած է նախ Թուրքիոյ՝ որպէսզի ջարդերը դադրեցնէ, և յետոյ Աւստրօ-Գերմաններուն՝ հրաւիրելով զիրենք ճնշում բանեցնել Բ. Դրան վրայ միեւնոյն նպատակով։»

Անգլիոյ Վեհ. թագաւորին վերջին արկածին առթիւ Առաջնորդ Ս. Հայրը ցաւակցական հեռագիր մը ուղղած ըլլալով Լոնտոն, Ն. Սրբազնութիւնը հեռագրաւ պատասխան ստացած է պալատական քարտուղարէն, որով Վեհ. Թագաւորին կողմէ շնորհակալութիւն կը յայտնուի կատարուած դիմումին համար և կ'աւելցուի թէ Ն. Վեհափառութեան առողջութիւնը բարւօքման ճամբուն մէջ է արդէն։

Անգլ. Կարմիր-խաչի ի նպաստ կատարուած նուիրահաւաքութեան մէջ, բաց ի հայերու անհատական նուէրներէն Եգիպտահայ համայնքութիւնը պաշտօնապէս մասնակցած է 100 եգ. ոսկիով, որուն վրայ Ս. Առաջնորդ հայրն իր կողմէ 10 ո. ևս աւելցնելով 110 ե. ո. ղրկած է Բրիտանական Բարձր Ներկայացուցիչ Սըր Հէնրի Մաք Մահոնի։ Այս անգամ, Բարձր Ներկայացուցիչն Առաջնորդ Ս. Հօր գրուած գեղեցիկ նամակով մը ջերմագին շնորհակալութիւն կը յայտնէ այդ նուէրին համար, զոր կը գնահատէ իր բուն նիւթական արժէքէն շատ աւելի բարձր՝ ակնարկելով Հայոց ներկայ վիճակին։

Ն. Վ. Եազուպ Արթին փաշա «Լէճիփշըն Կազէթ»ի մէկ խմբագրին հետ տեսակցութիւն մը ունենալով՝ թէ Հայոց վիճակին և թէ Բոր-Սայիտի գաղթականներուն կացութեան վրայ կարեւոր յայտարարութիւններ ըրած է զորս հրատարակուած կը գտնենք նոյն թերթին Նոյ. 4ի թիւին մէջ։

«Շահեկան գրուագ մը, Հայաստանի արդի պատմութեան մէջ որ արժանի է յիշատակութեան՝ սա է, որ Պոլսոյ Գերման գեսպան Պարոն Վանկէնհայմ, Արթին փաշայի հետ խօսակցութեան մը մէջ, ըսած է.

«—Եթէ Եւրոպա Հայաստանի վրայ այնքան ուշադրութիւն դարձուցած ըլլար որքան Ցունաստանի, արդիւնքը անոնց համար շատ աւելի գոհացուցիչ պիտի ըլլար. այժմ սակայն, հայկական շարժումը անյաջողութեամբ կը փակուի» փաշան բողոքեց՝ ըսելով թէ Հայերը իրաւունք ունէին Թուրքէն չնաւատալու, բայց ուրախութեամբ պիտի ընդունէին Գերմանիոյ պէս Եւրոպական մեծ պետութեան մը աջակցութիւնը, եթէ անիկա անկեղծօրէն օգնութեան ձեռք կարկառէր իրենց։ Բայց կը թուի թէ Գերմանին ձեռքը արդէն իսկ ստորագրուած էր Թուրքին՝ որուն զաւեշտութիւնը այժմ երեւցաւ սպաննելով անպաշտպան Հայեր որոնց հետ Թալէաթ սըրտակից բարեկամներու պէս կը վարուէր երբեմն։»

Արթին փաշա կը յայտարարէ թէ ճիշդ չէ Բոր-Սայիտի փախստականներուն թիւը։ Աֆրիկէի գաղութները զրկուելու զրոյցը։ Անոնց ապրուստին ծախքը, օրական մարդ գլուխ գրեթէ 2 ղրշ., կը վճարուի եգիպտ. իշխանութիւններէն ի հաշիւ Ֆրանսական կառավարութեան՝ որ այդ գումարը կ'արձանագրէ Թրքական ապագայ փոխարինութեանց պարտքին կողմը։»

Բոր-Սաիտի «Սիսուան» վարժարանը գրենական պիտոյքին ի նպաստ՝ տեղւոյս Ազգ. Պօղոսեան վարժարանը աշակերտութեան և ուսուցչ. մարմնոյն մէջ կատարուած հանգանակութեան արդիւնքն եղած է զ. ո. 1143.25 որ Ս. Առաջնորդ Հօր միջոցաւ ղրկուած է Գահիրէ՝ Հ. Բ. Ը. Միութեան Դպրոցական Ցանձնախումբին։

Հրատարակ եղած է եւ կը ծախուի Կովկասի Հայ Կամաւորական Զ.րդ Վաշտի Սպայակոյտին մեծադիր օֆեդ պատկերը, հատը (5) հինգ դահեկան ողջի։

Կ'արժէ որ ամէն Հայ ունենայ հատ մը անկէ։ Դիմել՝

J. Sisoin, P. O. Box, 47, Caire

ՀԵՌԱԳՐԱԼՈՒՐԵՐ

Սերպիական ճակատէն

Բարիզ, 7. — Պուլկարները Բրիվօլաքի Փրանս. գիրքերը ամրակոծեցին ապարդիւն կերպով։ Բրեւէրի շրջանին մէջ պուլկար յարձակումները Սերպերու կողմէ յամառ ընդդիմութեան մը կը բաղխին։ Թարմ զօրքեր կ'ուղարկուին սերպ ճակատին վրայ. նոյնպէս զէնքի, ռազմանիւթի և պարէնի առաքումներ կը կատարուին։ Սերպ բանակը դարձեալ ատինճնաբար կեդրոնանալու վրայ է։

Լոնտոն, 7.— Այսօր կ'իմացուի թէ Գալատաղցիները Հէրձէկովինի ճակատին վրայ աւստրիական բոլոր յարձակումները ետ մղած են։ Մօք.

Լոնտոն, 8. — Գարատաղցիք 300 Աւստրիացիներ գերի առին և գրաւեցին 8 թնդանօթ։ Մօք.

Լոնտոն, 8. — Սերպերը յաջողեցան Վրանեայի շրջանին մէջ Պուլկարները ետ մղել։ Ֆրանսացիք երեք պուլկար գիւղեր գրաւեցին։ Մօք.

Լոնտոն, 3. — Պէրլին հրատարակուած պաշտ. զեկոյց մը կ'ըսէ թէ Գերման զինուորներ Իվանիցայէն 8 մղոն հեռաւորութիւն ունեցող գիւղի մը վըրայ հասած են։ Ջեկոյցը կ'աւելցնէ թէ փողոցներու մէջ սուինով մղուած արիւնալի կռիւէ մը յետոյ Գրալիէվօն գրաւած են։ Գերմանացիք Գրուշէվացի առաջև հասած են։ Միեւնոյն զեկոյցը կը յայտարէ թէ Զօր. Ֆօն Կալվիցի բանակը Գրալիէվօյի մէջ 3000 գերի բռնած է։

Բարիզ, 7. — Ժընէվէն հասնող լուրեր կը պատմեն թէ Գերմանացիք Սերպիոյ մէջ սոսկալի խժդժութիւններ ի գործ դրած են։ Գերման զինուորները Բրօժարէվացի հարաւակողմը Լուզիձայի բոլոր բնակչութիւնը, մարդ, կին, տղայ հրացանի բռնած են։ Ականատես վկայ մը կ'ըսէ թէ զինուորները խենդեցած երեւոյթ մը ունէին։ Նոյնպէս Սէմանտրրիայի հարաւակողմին մէջ Սալէվաձի բոլոր բնակչութիւնը սրախողխող ըրած են։ Բալանքայի մէջ իրենց աղջկաններուն աչքին առջև տասնեակ մը ծերեր հրացանազարկ ըրին։ Նոյն խժդժութիւնները Սօբօթի և Լօզօվիքի մէջ ալ գործադրեցին։ Աժրմ.

Լոնտոն, 6. — Բարիզէն լուրեր կ'ըսեն թէ Պուլկարները Նիշէն միմիայն 3 քիլոմէթր հեռու կը գտնուին։ Նոյնպէս կ'իմացնեն թէ միմիայն արտաքին գործոց նախարարութեան պաշտօնէութիւնը Նիշէն մեկնած է։ Սելանիկի հետ Մանասթըրի ճամբով հաղորդակցութիւնները ազատ են։ Մօք.

Լոնտոն, 6. — Պուլկար յարձակողականը կատարելապէս կասեցուած է Իշթիպի, Բրաշիէվօյի և Վէլէսի (Քէօփրիւլի) գծին վրայ։ Դաշնակիցները Բօբչէվօն և Քրէթենիօն գրաւեցին։

Բարիզ, 7. — «Կազէթ տը Ֆրանքֆօր» կ'իմացնէ թէ Սոֆիայէ իշխանութիւնները Ջար Ֆէրտինանտի և Պ. Ռատօսլավօֆի կեանքին դէմ դաւադրութիւն մը երեւան հանած են։ Ոստիկանութեան կողմէ արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուեցան։ Աժրամ

ԼՈՐՏ ՔԻՉՆԸՐ ԲԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Բարիզ, 8. — Մարաջախտ Քիչներ հոս հասաւ։ Երկար խորհրդակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Գրիանի, Զօր. Կալիէնիի և ընդհ. հրամանատար Ժօֆրի հետ։ Բարիզեան մամուլին տեղեկութիւններէն կը հետեւի թէ կատարեալ համաձայնութիւն մը կը տիրէ Ֆրանքեանգլ. քաղաքային և զինուորական իշխանութեանց միջեւ։ Մահ.

Լոնտոն, 8. — Ֆրանս. և Անգլ. կառավարութեանց միջև Պալքանեան պատերազմի մասին կարծեաց տարբերութիւնները այսուհետև հարթուած կըրնան նկատուիլ։ Աժրմ.

Հռոմ, 9. — Բառեակ զինակցութիւնը կարեւոր ձեռնարկներով Պալքաններու մէջ գերման յառաջացման պիտի ընդդիմանայ։ Մահ.

ՊԷՐԼԻՆԷՆ ՊՈԼԻՍ

Լոնտոն, 8. — Գերման լրագիրները կ'իմացնեն թէ երկաթուղայ գիծին վարչութիւնը քիչ ատենէն Պէրլինէն Պոլիս արեւելեան ճեպընթացի կառախումբերը շարժման մէջ պիտի դնէ։

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ԴԻՐՔԸ

Պուքրէշ, 8. — Պ. Պրաթիանօ՝ առաջարկուած ըլլալով Երեսփ. Ժողովին բացումէն առաջ երեսփոխաններուն և ծերակուտականներուն հետ խորհրդակցիլ, անոնցմէ մէկ քանիներուն հետը տեսակցութիւն մը ունեցաւ, որոնց ամենքն ալ առանց վերապահութեան մինչև հիմա կառավարութեան բռնած ընթացքի մասին հաւանութիւն յայտնեցին։ Հ.

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

Աթէնք, 9. — Միչէլիտաքիս հաւանեցաւ նոր դահլիճին մասնակցիլ։ Ազատականները որոշեցին Երեսփ. Ժողովոյ բոլոր աշխատութիւններուն մէջ ձեռնպահ մնալ, անոր լուծման առիթ չի տալու համար։ Կառավարականները կ'ապահովցնեն թէ կառավարութիւնը պիտի լուծէ Երեսփ. Ժողովը։ Հէլ.

Լոնտոն, 6. — Ցոյն կառավարութիւնը պաշտօնապէս կը հերքէ այն լուրը որով կը ծանուցուէր թէ յունական զինուորներու մեծ կեդրոնացումներ կատարուած են Մանասթըրի շրջանին մէջ։

Արեւելեան ճակատէն

Բեթրօկրատ, 8. — (Պաշտ.) Սէմիքօվիծի մօտ Սթրիբան անցանք. 8500էն աւելի գերիներ բռնեցինք։ Ռակալօվքայի արեւմտեան կողմը գերի առինք 712 հոգի, գրաւեցինք 7 գնդացիր և երկու թնդանօթ։ Հ.

Ամսթերտամ, 7. — Զօր. Ռուսքի խոհապէս չիրթութեան մատնած է Մարաջախտ Ֆօն Հինտէնպուրկը։ Պէրլինէն զեկոյց մը կ'ընդունի թէ Տվինաքի շըրջանին մէջ լիճերու միջև ռուսական զօրաւոր յարձակումներ մղուած են և թէ նորս յարձակումներ ուղղուած են յաջորդաբար միեւնոյն կէտին դէմ։ Զօր. Լինսինկընն ալ յարձակողականի սկսած է, մինչ Զօր. Պօթմէր հակայարձակումներ կատարած ըլլալ կը յաւակնի։ Միեւնոյն զեկոյցը Մօրավայի հովտին մէջ նոր յառաջացումի մը մասին կը խօսի։ Ռ.

Բեթրօկրատ, 9. — (Պաշտ.) Միթաուի շրջանին մէջ Զալայ-Օլայի գիծը գրաւեցինք։ Տամմամի լճին արեւմտ. կողմը բուռն կռիւէ մը յետոյ թշնամւոյն մէկ քանի կարգ դիրքերուն տիրացանք 400 գերի և գնդացիրներ առնելով։ Օքօնքա գետակին հիւսիսակողմը թշնամւոյն ճակատը ճեղքեցինք և 400 գերի ու 4 գնդացիր գրաւեցինք։ Հ.

Արեւմտեան ճակատէն

Բարիզ, 8.— Զեկոյց մը կ'իմացնէ թէ հրետանիի բուռն գործողութիւններ կատարուեցան մասնաւորապէս Արդուայի մէջ Լօօսի և Ժիվանշիի շրջանին և Շամբանիի մէջ՝ Թահիւրի արևել. կողմը և Մասիժի հիւսիսակողմը։ Ջեռաաումբի սաստիկ կռիւ մը՝ որու ընթացքին երկու հակառակորդները իրար խառնուեցան, վերսկսաւ Վօժի մէջ։ Ռ.

ԳԵՐՄԱՆ ՅԱԾԱՆԱՒ ՄԸ ԸՆԿՂՄԱԾ

Ամսթերտամ, 8. — Պէրլինէն պաշտօնական զեկոյց մը կ'ըսէ թէ «Ունտին» յածանաւը Շուէտի հարաւային եզերքին վրայ պահակութիւն կատարած միջոցին ընդծովեայի մը զարկած երկու թորփիլներէն ընկղմուեցաւ։ Նաւաղներուն մեծ մասը ազատուեցան։ Ռ.

Իտալական ճակատէն

Հռոմ, 9. — Պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէ «Յարձակմամբ գրաւեցինք Բօլ տի Լանայի թշնամւոյն դիրքերը։ Խաղական դրօշակը 2664 մէթր բարձրութիւն ունեցող գագաթին վրայ պարզեցինք։»

Ամսթերտամ, 8. — Աւստրիական զեկոյց մը կը յաւակնի թէ Աւստրիացիք երէկ իրիկուն հակայարձակումով մը Բօլ տի Լանան վերագրաւեցին։

Թուրքիոյ մէջ

Լոնտոն, 7. — Գերման լրագիրներու Գալատաի մասին խօսելու եղանակէն այնպէս կ'երեւայ թէ բրիտանական զինուորները արդէն գրաւած են այս քաղաքը։ Մօք.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Արեւմտեան ճակատէն

Պ. ԲՈՒԱՆՔԱՐԷԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Բարիզ, 9.—Հանրապետութեան նախագահ Պ. Բուանքարէ եւ Զօր. Ժօֆր Նոյ. 6ին Բարիզէն ռազմաճակատ մեկնելով՝ Զօր. Տիւպայի եւ Զօր. Բասքելեօյի այցելեցին եւ առաջինին զինուորական մեդալը եւ երկրորդին Պատւոյ Լեգէոնի մեծ-խաչը նուիրեցին։ Նախագահը եւ ընդհ. հրամանատարը Զօր. Բասքելեօյի հետ Շամբանեի նախկին գերմանական դիրքերը այցելեցին։ Հ.

Բարիզ, 9.—Նոյ. 8ին հրետանիի բուռն գործողութիւններ կատարուեցան ճակատին բազմաթիւ շրջաններուն մէջ, մասնաւորապէս Արդուայի եւ Շամբանեի մէջ։ Մեր մարտկոցները Սեն Միհիէլի հիւսիսակողմը օդանաւեր հարուածող գերման քնդանօթ մը խափանեցին։ Վօժի մէջ, պայթուցիկներու եւ ռումբերու միջոցաւ քիչ նշանաւորութեան զօրաւոր կռիւ մը մղուեցաւ։ Շաբըլօթի շրջակայքը Նոյ. 9ին երկուստեք յարատեւ հրացանաձգութիւն. իսկ հարաւակողմը Լօօսի շրջանին մէջ ականակազօրաց կռիւներ որոնց մէջ առաւելութիւնը մեր կողմը մնաց։ Թշնամի բուռն ռմբակոծութիւններ տեղի ունեցան Պէօվրէնեի շրջանին եւ Շամբանեի մէջ, որու ընթացքին մեր հրետանին ամէն կողմէ խիստ կերպով պատասխանեց։

ՅՈՒՆԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Աթէնք, 9.— «Բարրիս» լրագիրը ենթերվիու մը ունեցաւ Պ. Սքուլուտիսի հետ որ յայտարարեց թէ եթէ կարելի ըլլայ մեծամասնութեան ձայնը ստանալ՝ կառավարութիւնը պիտի ներկայանայ Երեսփ. Ժողովին, ապա թէ ոչ պիտի լուծէ զայն։ Հ.

Աթէնք, 9.—Երեսփ. Ժողովոյ լուծումը որոշուած է։ Թագաւորական հրամանագիրը հաւանականաբար վաղը լոյս պիտի տեսնէ։ Աժ. Հէլ.

«Մուքաթթամ»ի Աթէնքէն ստացած լուրերուն համեմատ Պ. Վէնիզելոս կը մտածէ քաղաքական ասպարէզէն քաշուիլ եւ նոր ընտրութիւններուն մէջ իր թեկնածութիւնը չդնել։ Ըստ որում, սակայն, յայտնի չէ թէ երբ պիտի կրնան կատարուիլ ընտրութիւնները, թերեւս մինչեւ այն ատեն դէպքերը բարեփոխեն այն դիտաւորութիւնները որոնք զուցէ սխալմամբ կը վերագրուին Պ. Վէնիզելոսի։

Արեւելեան ճակատէն

Պ. ՍԱԶՈՆՈՖ ՉԻ ՀՐԱԺԱՐԻՐ

Բեթրօկրատ, 8. — Պ. Սազոնոֆի հրաժարման զրոյցները անհիմն կ'երեւան։

ՍԱԿԱՐԱՆ

10 Նոյեմբեր 1915

ԲԱՄՊԱԿ		Բացում	Փակում
	Նոյ.	17 1]2	17 19]32
	Յունվար	17 5]8	17 27]32
	Մարտ	17 31]32	18 1]8
	Նոյ.(1916)	17 1]2	17 17]32
ԲԱՄՊԱԿԻ ՀՈՒՆՏ			
	(3 ամիս)	113	111 20]40
	(2 ամիս)	110	110

ԱՐԺԵԹՈՒՂԹ

Գրէտի Ֆօնսիէ	1886	Ֆր.	291.50
» »	1903	»	240.50
» »	1911	»	249 50
Ռումէլի Երկաթուղի		»	128.—
Բանամա		»	90 50